

професійної мобільності випускників вузів. Алгоритм проектування варіативної частини полягає в наступному. На першому етапі проектування визначається кінцева мета, яка повинна бути досягнута в ході навчання. Другим етапом проектування вузівського стандарту, після формування цілей, є розробка змістовної частини, що передбачає по суті програму дій по їх досягненню. Запропонована методологія обґрунтування варіативної складової підготовки спеціаліста складається з послідовно виконуваних дій – від визначення мети професійної підготовки та вищої освіти до розробки системи діагностики.

Бібліографічні посилання:

1. Півняк Г. Г. Якість вищої освіти закладається на стадії її проектування / Г. Г. Півняк, П. І. Пілов, В. О. Салов // Матеріали VIII Міжнародної науково-методичної конференції «Вища технічна освіта: проблеми та перспективи розвитку в контексті Болонського процесу». – К. 2007. – С. 122-124.
2. Бужикова Р. Нові пріоритети розвитку сучасної освіти / Р. Бужикова // Вища освіта України. – 2006. - №3. – С. 83-87.
3. Півняк Г. Перспективи розвитку вищої технічної освіти в контексті Євроінтеграції / Г. Півняк // Вища освіта України. – 2006. - №1. – С. 64-67.
4. Лукичев Г. А. Высшее образование и рынок труда: новая парадигма взаимодействия / Г. А. Лукичев // Высшее образование сегодня. – 2005. - №6. – С. 30-33.
5. Титов В. Направления взаимодействия вузов и бизнес-сообщества / В. Титов, Д. Ендовицкий // Высшее образование в России. – 2007. - №7. – С. 10-18.
6. Шадриков В. Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход / В. Д. Шадриков // Высшее образование сегодня. – 2004. - №8. – С. 26-31.
7. Чемерис І. Нові вимоги до спеціаліста: поняття компетентності й компетенції / І. Чемерис // Вища освіта України. – 2006. - №2. – С. 84-87.

О.В. Горпинич, В.О. Салов
(Національний гірничий університет)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЛІЦЕНЗУВАННЯ, АКРЕДИТАЦІЇ ТА РЕЙТИНГУВАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Ліцензування, акредитація та рейтингування мають свої особливості й відмінності. Загальна мета процедур - намагання забезпечити якість вищої освіти, загальна риса - використання вимог та показників, що визначають потенціал та ефективність діяльності вищих навчальних закладів з надання освітніх послуг. Для ефективного контролю забезпечення якості вищої освіти важлива започаткована в Україні процедура рейтингування вищих навчальних закладів. Але в сучасних умовах сутність ліцензування та акредитації не пов'язані з рейтингуванням. Складові оцінювання (ліцензування, акредитація, рейтингування) діяльності вищих навчальних закладів та їх результати не поєднані в єдину систему.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз вітчизняної практики ліцензування, акредитації та рейтингування [1, 2, 3, 4, 5] дозволило визначити деякі проблеми зазначених процедур:

– існуюча система оцінювання вищих навчальних закладів не завжди забезпечує достовірність показників діяльності на основі прозорості та відповідності загальноєвропейським принципам через відсутність громадської та ринкової компонент;

– чинна система контролю виконання ліцензійних вимог не задовольняє студентів через відсутність гарантії акредитації на пряму чи спеціальності після завершення навчання;

– результати ліцензування та акредитації не завжди адекватні реальному потенціалу вузів та динаміці їх розвитку;

– рейтинг вищих навчальних закладів визначається по групам навчальних закладів у масштабі держави, але вузи в більшості багатопрофільні і конкурують, переважно, на регіональних ринках освітніх послуг, а в сфері наукової діяльності - на галузевих ринках;

– система ранжування вищих навчальних закладів не націлена на конкретного споживача результатів такого ранжування.

Цілі публікації полягають в обґрунтуванні методології розробки удосконаленої системи ліцензування, акредитації та рейтингування вищих навчальних закладів України.

Основна частина. Ізольованість та відсутність взаємозалежності процедур ліцензування, акредитації та рейтингування зменшує ефективність контролю якості надання освітніх послуг вищими навчальними закладами. На наше переконання, необхідно технологічно та економічно узагальнити інформаційну базу й методологію оцінювання вищих навчальних закладів. Загальним чинником об'єднання ліцензування, акредитації та рейтингування в єдину систему має стати стандарт інформаційної бази та методології оцінювання потенціалу та результативності діяльності вищих навчальних закладів.

Поєднання ліцензування, акредитації та рейтингування в єдину систему та удосконалення цих складових на основі використання комплексної інформаційної бази щодо діяльності вищих навчальних закладів вплине на перелік тематичних напрямків, методологію оцінювання та організаційно-розпорядчого механізму, що вимагає визначення відповідних концептуальних засад.

Розробка та реалізація комплексної системи ліцензування, акредитації та рейтингування вищих навчальних закладів за показниками потенціалу, результативності та ефективності діяльності повинна здійснюватися через декомпозицію мети вищої освіти - задоволення потреб випускників, держави, роботодавців і громадськості на основі систематичності та прозорості, відповідності принципам Болонського процесу.

Загальні вимоги до комплексної системи ліцензування, акредитації та рейтингування вищих навчальних закладів наступні.

1. Захист інтересів суспільства щодо якості та стандартів вищої освіти

2. Використання принципів управління якістю відповідно до ISO 9000 та ISO 9004.

3. Відповідність Європейським стандартам щодо внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості вищої освіти, що розроблений Європейською асоціацією із забезпечення якості вищої освіти.

4. Врахування національних особливостей структури та організації вищої освіти, використання досягнень України з розбудови системи освіти.

5. Використання принципів управління якістю вищої освіти (орієнтація на замовника, єдність мети та напрямків діяльності організації, використання здібностей працівників на користь навчального закладу, управління діяльністю та пов'язаними з нею ресурсами як процесом, системний підхід до управління, постійне поліпшення загальних показників діяльності).

6. Використання процесного підходу в розробці, впровадженні та поліпшенні результативності системи управління якістю вищої освіти для підвищення задоволеності замовника виконанням його вимог.

7. Застосування системи процесів разом з їх визначенням та взаємодіями, а також управління ними.

8. Забезпечення технологій, процедур та правил формування достовірної, об'єктивної, точної первинної бази даних, яка б у повній мірі віддзеркалювала реальні можливості та результати діяльності вищих навчальних закладів.

9. Можливість використання результатів ліцензування, акредитації та рейтингування для корегування стратегії розвитку вищого навчального закладу.

Механізми реалізації комплексної системи ліцензування, акредитації та рейтингування вищих навчальних закладів полягають в наступному.

1. Розробка положення про оцінювання потенціалу, результативності та ефективності діяльності вищих навчальних закладів.

2. Визначення технології виміру показників оцінювання діяльності вищих навчальних закладів та засобів (методики, прикладні програмні засоби).

3. Для забезпечення рівня довіри методологія оцінювання діяльності вищих навчальних закладів повинна бути прозорою, зрозумілою, однозначною, передбачати використання даних з можливістю їх перевірки, має включати обґрунтовані розрахунки показників, інтерпретацію даних та їх походження.

4. Розробка стандарту інформаційної бази, методології оцінювання потенціалу та результативності діяльності вищих навчальних закладів для можливості використання при ліцензуванні освітніх послуг, акредитації напрямів та спеціальностей, акредитації вищого навчального закладу в цілому, рейтингуванні вищих навчальних закладів в системі вищої освіти України в цілому, в галузевій та освітній (за напрямками підготовки та спеціальностями) групах.

5. Розширення спектру показників оцінювання вищих навчальних закладів (досвід підготовки за спеціальністю, якісний склад абітурієнтів, якість навчання студентів, рівень професійної підготовки фахівців, популярність освітніх послуг за кордоном, ступінь інтеграції у міжнародний простір, рівень фінансування, розмір контрактів за спеціальностями), дослідження ринку випускників (успішність та швидкість кар'єрного росту, заробітна плата,

задоволеність роботодавців, рівень працевлаштування, забезпечення безперервної освіти).

6. Об'єктивізація процедур ліцензування, акредитації та рейтингування через: забезпечення подання достовірної, об'єктивної та точної інформації про результати своєї діяльності; створення жорсткого вихідного контролю якості інформації; професійність збору, формування та узагальнення інформації відповідно до регламентованої форми первинної бази; відповідність інформації вищих навчальних закладів даним статистичної звітності.

7. Залучення роботодавців, громадськості та студентів до процедур ліцензування, акредитації та рейтингування вищих навчальних закладів.

8. Підвищення відповідальності адміністрацій вищих навчальних закладів за надання коректних даних щодо результатів діяльності шляхом удосконалення системи збору, обробки та збереження достовірної, об'єктивної, точної первинної бази даних.

9. Запровадження доступної для широкої громадськості системи оприлюднення результатів оцінювання вищих навчальних закладів через використання сучасних інформаційних технологій.

10. Прозорість системи показників через оприлюднення їх на сайтах вищих навчальних закладів.

Методологічні принципи створення комплексної системи ліцензування, акредитації та рейтингування вищих навчальних закладів наступні.

1. Використання науково обґрунтованих методів кількісних і якісних характеристик діяльності вищих навчальних закладів, що забезпечують підвищення якості вищої освіти.

2. Оцінювання реалізації освітньо-кваліфікаційних програм підготовки фахівців уніфікованими показниками забезпечення якості вищої освіти.

3. Відбір показників здійснюється на підставі дослідження їх впливу на якість освіти та освітніх послуг.

4. Використання класифікації показників оцінювання діяльності вищого навчального закладу, що об'єктивно характеризує його потенціал, результативність та ефективність.

5. Ліцензування освітніх послуг відбувається через визначення індикаторів потенціалу вищого навчального закладу щодо можливості надання освітніх послуг.

6. Акредитація вищого навчального закладу здійснюється через визначення індикаторів потенціалу та ефективності; акредитація напряму підготовки чи спеціальності - через визначення індикаторів потенціалу та ефективності забезпечення якості вищої освіти за певним напрямом підготовки чи спеціальністю.

7. Рейтингування вищих навчальних закладів відбувається за допомогою індикаторів ефективності видів їх діяльності.

8. Формування комплексної інформаційної бази показників діяльності здійснюється з щорічним обов'язковим оприлюдненням на сайтах вищих навчальних закладів.

9. Контроль достовірності показників діяльності вищих навчальних закладів відбувається через моніторинг експертними комісіями органів управління вищою освітою та незалежними агенціями.

Результати функціонування комплексної системи ліцензування, акредитації та рейтингування вищих навчальних закладів є підґрунтям для подальшого якісного розвитку як самого закладу, так і для подальшого розвитку взаємозв'язку між навчальним закладом та органами управління вищою освітою, громадськістю, роботодавцями, абітурієнтами.

Зокрема для вищого навчального закладу результати функціонування системи проявляться в:

- можливості довести свою здатність забезпечувати якість вищої освіти на національному і на міжнародному рівнях;
- презентації відкритості та підзвітності за державні та недержавні інвестиції;
- ствердженні автономії через якість діяльності;
- наданні процесу забезпечення якості прозорості та зрозумілості;
- стимулюванні розвитку навчальних закладів, що підтримують дослідницьку та освітню діяльність;
- використанні оприлюднених критеріїв, правил і процедур оцінювання студентів;
- гарантуванні, що наявні ресурси є достатніми для забезпечення якості надання освітніх послуг;
- участі студентів у діяльності із забезпечення якості;
- можливості обрання адекватних управлінських рішень щодо удосконалення системи управління якістю вищої освіти.

Для органів управління вищою освітою, громадськістю, роботодавців, абітурієнтів результати функціонування системи проявляться в:

- систематичному моніторингу діяльності вищих навчальних закладів;
- створенні системи поглядів щодо надання вищої освіти та забезпеченні її якості в межах європейського простору вищої освіти;
- захисті національних академічних стандартів вищої освіти;
- використанні інформаційних систем, що забезпечують моніторинг якості надання освітніх послуг вищих навчальних закладів;
- організації процесу збору та обробки точних, оперативних та об'єктивних даних в реальному масштабі часу для пришвидшення прийняття адекватних управлінських рішень;
- забезпеченні прозорості для зовнішнього оцінювання діяльності вищих навчальних закладів;
- інформуванні про стан та динаміку розвитку вищих навчальних закладів;
- корегуванні стратегії розвитку вищої освіти;
- обґрунтуванні формування державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою;
- зниженні ризиків корупції при здійсненні процедур ліцензування, акредитації та рейтингування;
- скороченні терміну розгляду ліцензійних та акредитаційних справ;

– реалізації інтеграційних процесів у сфері вищої освіти України в європейський простір.

– націленості на споживача (роботодавці, абітурієнти).

Висновки. Таким чином, розробка та впровадження вдосконаленої системи ліцензування, акредитації та рейтингування вищих навчальних закладів України на зазначених концептуальних засадах вплине на ефективність управління якістю підготовки кадрів з вищою освітою.

Бібліографічні посилання:

1. Берещук М. Науково-методичні основи визначення рейтингу та вдосконалення системи підвищення якості освіти / М. Берещук, Г. Стадник, В. Некрос // Вища школа. – 2003. - №4-5. – С. 31-42.

2. Воробйов Ю. Визначення рейтингу вищих навчальних закладів на підставі багатьох показників / Ю. Воробйов, О. Вассерман, А. Пашков // Вища школа. – 2003. - №4-5. – С. 43-47.

3. Петрова А. А. Рейтинговая методика в основе мониторинга и управления качеством образования / А. А. Петрова, Р. В. Музыченко // Высшее образование сегодня. – 2005. - №7. – С. 8-10.

4. Загірняк М. Перспективи системи ранжування вищих навчальних закладів України / М. Загірняк, С. Сергієнко // Вища школа. – 2009. - №9. – С. 59-66.

5. Рейтинговая оценка вузов: международный и украинский опыт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.yourcompass.org/img/Compass%202009 International Experience%20Ru.pdf/](http://www.yourcompass.org/img/Compass%202009%20International%20Experience%20Ru.pdf/).

О.В. Горпинич, В.О. Салов
(Національний гірничий університет)

ЕВОЛЮЦІЯ ПРОЦЕДУР ЛІЦЕНЗУВАННЯ ТА АКРЕДИТАЦІЇ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси, що відбуваються на європейському освітньому просторі, вимагають трансформування національної системи вищої освіти з урахуванням основних принципів Болонського процесу, ключовою позицією якого є якість вищої освіти. Основними інструментами регулювання якості освітньої діяльності, що здатні забезпечити як внутрішню, так і зовнішню оцінку на національному та міжнародному рівнях, зберігаючи при цьому повагу до автономії вищого навчального закладу та його академічних свобод, є механізми ліцензування та акредитації спеціальностей, програм, самого навчального закладу, а також механізми контролю за дотриманням ліцензійних умов надання освітніх послуг і правил провадження освітньої діяльності навчальним закладом в цілому та окремими його структурними підрозділами. Такий контроль відповідно до своїх повноважень на підставі норм чинного законодавства постійно здійснюється Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України (МОНМС), Державною інспекцією навчальних закладів та Державною акредитаційною комісією України.